

<https://doi.org/10.36719/2706-6185/43/25-31>

Xatirə Hüseynova
Bakı Dövlət Universiteti
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
hatirebsu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0697-380X>

Türk dünyası ortaq media platformaları – üstünlükləri və perspektivləri

Xülasə

Çağdaş dövrdə medianın gücü və onun ötürdüyü informasiyanın ictimai təsiri mübahisə doğura bilməz. Kommunikasiya prosesində doğru məlumatı əldə etmək üçün etibarlı mənbələrə ciddi ehtiyac duyulur. Medianın səmərəli fəaliyyəti auditoriyanı saxta xəbərdən qoruyaraq, dəqiq və qərəzsiz məlumatın ötürülməsinə imkan verir. 44 günlük Vətən müharibəsi dönməsində Azərbaycan həqiqətlərinin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında Türkiyə mediasının güclü dəstəyi özünü göstərdi. Bütün bunları nəzərə alaraq deyə bilərik ki, böyük Türk tarixinin, mədəniyyətinin, incəsənətinin dünəni, bu günü və sabahı ilə bağlı, Türk coğrafiyasında baş verən ictimai-siyasi hadisələrlə əlaqədar məlumatların əməkdaşlıq çərçivəsində yayımlanması üçün yeni mexanizmlərin yaranması vacibdir. Məqalədə ortaq media platformasının üstünlükləri, informasiya mübadiləsindəki faydası, dezinformasiya ilə birgə mübarizədə səmərəli işin qurulması, mədəni təcrübə mübadiləsində, həmçinin mədəni inteqrasiyada, dilin qorunmasında, təhsil səviyyəsinin yüksəldilməsində rolu araşdırılır, perspektivlər göstərilir.

Açar sözlər: *Türk dünyası, ortaq media platforması, ortaq türk mədəniyyəti, mədəni inteqrasiya, dezinformasiya*

Xatira Huseynova
Baku State University
PhD in philology
hatirebsu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0697-380X>

Turkic World Common Media Platforms – Advantages and Perspectives

Abstract

In modern times, the power of media and the social impact of the information it conveys are undeniable. There is an increasing need for reliable sources to ensure the accuracy of information throughout the communication process. The effective functioning of the media enables the transmission of precise and unbiased information, protecting the public from fake news. During the 44-day Patriotic War, Turkish media played a significant role in conveying the truth about Azerbaijan to the global community. Given this, it is crucial to establish new mechanisms for the collaborative dissemination of information related to the history, culture, and art of the Great Turks—past, present, and future—as well as for the social and political events unfolding in the Turkic world. This article explores the advantages of a shared media platform, its benefits for information exchange, its contribution to the collective fight against disinformation, and its role in promoting cultural exchange, fostering cultural integration, preserving language, and improving educational standards, while also highlighting future perspectives.

Keywords: *Turkic world, common media platform, common Turkish culture, cultural integration, disinformation*

Giriş

Mədəni dəyərlər hər bir xalqın tarixən keçdiyi yolun, yaşadığı və bu gün yaşatmaqda olduğu ənənələrin göstəricisidir. Mədəni dəyərlər xalqların formalaşmasında mühüm rol oynadığı kimi, milli dövlətçiliyin möhkəmləndirilməsində də onun rolu əvəzsizdir.

“Mədəniyyət fenomeninin müxtəlif aspektlərdən tədqiqi müasir kulturologiyada özünəməxsus yer tutan sahələrdən birinə çevrilmişdir. Bu tədqiqatları birləşdirən vahid amil onun tarixi proses kimi qəbul edilməsidir” (Manafova, 2010, s. 9). Tarixdə ən qədim və zəngin mədəniyyətə malik olan türk xalqları böyük ortaq mədəni irsə malikdir. Orta Asiyada qələmə alınan Mahmud Kaşğarlıın “Divan”ı və ya “Kitabi-Dədə Qorqud”, “Manas”, “Alpamış”, “Oğuz xaqan”, “Koroğlu”, “Alp Ər Tonqa” dastanları Azərbaycan türkü üçün nə qədər önəmlidirsə, bir qazax, türk, türkmən, özbək, uygur, tatar, qırğız, karakalpak üçün də həmin ucalıqdadır. Çünki bu ortaq mifologiya, ortaq folklor, ortaq təməl böyük bir xalqın mədəniyyət sisteminin bütövlüyünün göstəricisidir. “Mədəniyyət, ümumiyyətlə, dil və din kimi ortaq məxrəclər ətrafında birləşən fərdlərin tarix boyu yaratdığı dəyərlər sistemi və kütlələr arasında populyarlaşan həyat tərzini kimi müəyyən edilsə də, mahiyyətcə cəmiyyətin tarixi və keçmişindən qaynaqlanan şüurudur. Əvvəlki nəsillərdən sonrakı nəsillərə təhsil və davranış yolu ilə ötürülən bu sosial yaddaş şəxsiyyəti yaradır. Bu yaddaşın əsasları ortaq dil, mədəniyyət, coğrafiya və məişətdir” (Horata, 2017, s. 118).

Tədqiqat

Bu gün Nizami, Yunus Əmrə, Füzuli, Memar Əcəmi, Memar Sinan, Mirzə Uluqbəy böyük türk dünyasının hər bir fərdi üçün eyni yüksək mərtəbədədir. Belə qədim və zəngin mədəniyyətə malik türk xalqlarının ortaq mədəni sərvətlərinin təbliği, öyrənilməsi, inkişaf etdirilməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu baxımdan Türk dünyası dövlətlərinin birgə formalaşdırdığı qurumlar, keçirdikləri mədəni tədbirlərin önəmini vurğulamaq vacibdir:

Türk Dünyası Sənədli Film Festivalı, Türk Dünyası Media və sənət Simpoziumu, “Korkut Ata” Türk Dünyası Film Festivalı, Türk Dünyası Mədəniyyət Forumu, Türk Dünyası Ədəbiyyat və Kitab Festivalı.

Ortaq Türk mədəni irsinin eləcə də spesifik mədəniyyət nümunələrinin – ədəbiyyat, teatr, kino, musiqinin tanınması vasitəsilə xalqlarımızın mədəni maarifləndirilməsinin gücləndirilməsi, bu irsin rəqəmsal mühitə transformasiyasını sürətləndirmək zəruridir.

1. Ortaq media platformasının yaranması

“Jurnalistika cəmiyyət üçün ictimai əhəmiyyətli olan vacib informasiyanı axtarıb tapmaq, işləmək və yaymaq sistemidir. Bu sistemin əsas vəzifəsi cəmiyyəti gərəkli məlumatlarla təmin etməkdir”. Türk dünyası media nümayəndələri də jurnalistikanın nüfuzundan və bilgiləndirmə, maarifləndirmə, inteqrasiya funksiyalarından faydalanaraq ortaq media platformaları vasitəsilə ümumi mədəni və tarixi köklərimizin tanınmasında, milli dəyərlərimizin unudulmamasında, obyektiv xəbərin çatdırılmasında əhəmiyyətli addımlar ata bilirlər.

Fərqli coğrafiyalarda yaşayan türk birlikləri arasında ümumi cəhətlərin olduğu kimi, əsrlərlə yaşadıkları mühitdən təsirləndikləri üçün mədəni müxtəliflik də nəzərə çarpır. Çindən Avropaya, Sibirdən Hindistana qədər çox geniş bir ərazidə məskunlaşan türklərin müxtəlif etnik və dini mədəniyyətlərlə əlaqədə olduğunu nəzərə alsaq, bu fərqliliyin təbii səbəblərini daha yaxşı anlamaq mümkündür. Türk dünyasını formalaşdıran belə cəmiyyətlər arasında qarşılıqlı əlaqəni artırmaq üçün ortaq media platformalarının vacibliyi bir daha özünü göstərir. Bu çərçivədə hər bir türk topluluğunun həyatına və məişətinə hopmuş önəmli bayramlarda, özəl günlərdə ortaq proqramların təşkili zəruridir.

“Türk millətinin yaratdığı şifahi mədəniyyət və ədəbiyyatdan qaynaqlanan bu ortaq mədəniyyət türk milli mədəniyyətinin də əsasını təşkil edir. Yəni türk kimliyini yaradan, türk millətini formalaşdıran əsas ünsür bu ortaq mədəniyyət, yəni türk dünyası mədəniyyətidir. Türk dünyasının mədəniyyəti bu gün “Türk Dünyası” adlandırılan türkləri və qohum topluqları bir-birinə yaxınlaşdıran əsl körpüdür” (Durbilmez, 2021).

2020-ci il dekabrın 10-da Azərbaycan və Türkiyə prezidentlərinin imzaladığı "Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında media sahəsində strateji əməkdaşlıq haqqında Anlaşma Memorandumu" ilə rəsmiləşdirilən Ortaq Media Platforması iki ölkə arasında inkişaf edən

əlaqələrin media sahəsində də tətbiqində çox dəyərli bir addım oldu. Memoranduma əsasən iki ölkənin media sahəsində əlaqələrin inkişaf etdirilməsi, media üçün sağlam mühitin yaradılması, məlumat, bilik, təcrübə mübadiləsinin gücləndirilməsi nəzərdə tutulur. Ortaq Media Platforması Azərbaycanla Türkiyə arasında əlaqələri gücləndirməklə yanaşı, strateji media ortaqlığını da əhatə edir (Durbilmez, 2017).

2021-ci ilin oktyabrında İstanbulda Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının (Türk Şurası) mediaforumu çərçivəsində ilk iclası keçirilən Türkiyə-Azərbaycan Ortaq Media Platforması iki ölkə arasında son illər daha da inkişaf edən əlaqələrin media və rabitə sahələrində tətbiqində çox dəyərli bir addım kimi qiymətləndirilir. Azərbaycan Prezidentinin köməkçisi, Prezident Administrasiyasının xarici siyasət məsələləri şöbəsinin müdiri Hikmət Hacıyev və Türkiyə Prezidenti Administrasiyasının Kommunikasiya İdarəsinin rəhbəri Fahrettin Altunun iştirakı ilə "Bir millət, iki dövlət" şüarı ilə keçirilən görüşdə iki qardaş ölkənin kommunikasiya sahəsində əlaqələrinin gücləndirilməsi məqsədilə ənənəvi və rəqəmsal media, strateji kommunikasiya, eləcə də ictimai diplomatiya sahələrində əməkdaşlıq və koordinasiyanın gücləndirilməsi, dezinformasiyaya qarşı birgə mübarizə kimi məsələlər gündəmə gətirilib.

Türkiyə Prezidenti Administrasiyasının Kommunikasiya İdarəsinin rəhbəri Fəxrəddin Altun Türkiyə-Azərbaycan Ortaq Media Platformasına bütün türk dövlətlərinin qatılmasının əhəmiyyətini vurğulayaraq "birlikdən doğan gücün nə olduğunu Qarabağ zəfəri ilə göstərdik", – deyərək bildirib. Onun sözlərinə görə, bu platforma əslində bizim praktikada həyata keçirdiyimiz əməkdaşlıq üçün institusionalaşdırdığımız platformadır. Yeni medianın mövcudluğu ilə media sahəsinin transformasiyası, sosial media sahəsinin mediaya, siyasətə, beynəlxalq əlaqələrə, cəmiyyətlərə və mədəniyyətlərə təsiri danılmazdır. Fəxrəddin Altun Ortaq Media Platformasını bir tərəfdən sosial media və yeni media kanallarından fəal istifadəni təşviq edə bilən, digər tərəfdən isə həmin kanallar vasitəsilə bizə, dövlətlərimizə və millətimizə yönəlmiş təhdid və dezinformasiya ilə mübarizə istiqamətində işləyən bir qurum kimi dəyərləndirib (Türkiyə Cümhuriyyətinin Rəyasət Heyəti, Kommunikasiyalar Müdirliyi, 2021).

Azərbaycan Medianın İnkişafı Agentliyinin (MEDİA) icraçı direktoru Əhməd İsmayılov platformanın yaradılması ilə bağlı fikirlərini belə ifadə edib: "Media platformasında məlumat və təcrübə mübadiləsinin aparılması, mətbuat sahəsində peşəkarlığın artırılması nəzərdə tutulub. Həmçinin istər sosial şəbəkələrdə, istərsə də peşəkar media sferasında dünya ictimaiyyətinə gerçəkliklərimizin birgə, vahid media platforması vasitəsilə çatdırılmasının təmin edilməsinə istiqamətlənib" (Əhməd İsmayılov: "Türkiyə-Azərbaycan media platformasında şəffaflığın artırılması nəzərdə tutulur", 2021).

2. Ortaq media platformalarının üstünlükləri

2024-cü il iyulun 20-də "Yalan məlumatların ifşası: Dezinformasiyaya qarşı mübarizə" mövzusunda 2-ci Şuşa Qlobal Media Forumunun açılış mərasimi keçirilib. 50-yə yaxın ölkədən 150-dən çox xarici qonağın qatıldığı Forum iştirakçıların fəal müzakirə və birgə hərəkət platformasına çevrilib. Forumda 30-a yaxın ölkənin informasiya agentliyinin, 3 beynəlxalq təşkilatın və 82 media qurumunun nümayəndələri iştirak edib. İkinci Qarabağ müharibəsi dövrünün reallıqlarından bəhs edərkən qardaş Türkiyənin siyasi və mənəvi dəstəyinin əhəmiyyəti vurğulanıb, bu isti münasibətin insanlarımızda böyük ruh yüksəkliyi yaratdığı bildirilib.

Ortaq media platformalarının əsas üstünlüklərini diqqətə çatdırmaq istərdik:

✓ **Mədəni təcrübə mübadiləsi.** Vahid media platforması mədəni ənənələrin, adətlərin və incəsənətin mübadiləsi üçün unikal imkan yaradır. Bu cür mübadilələr stereotipləri və qərəzləri aradan qaldırmağa, mədəniyyətlərarası anlaşmanı gücləndirməyə kömək edir.

Medianın mədəniyyət mübadiləsinə təsiri mürəkkəb və çoxşaxəlidir, həmçinin bir sıra amillərdən asılıdır. Bununla belə, medianın populyar mədəniyyətə təsiri ictimai quruluşa, münasibətlərin və ayrı-ayrı şəxsiyyətinin formalaşmasında mühüm rol oynayır. "Bir cəmiyyət üçün mədəniyyətin ən mühüm xüsusiyyəti birləşdirici və uzlaşdırıcı ideallar çərçivəsində cəmiyyəti gələcəyə daşıyacaq vasitələri təmin etməkdir" (Kocataş, 2005, s. 7).

Professor Fuad Məmmədov mədəniyyətin əhəmiyyətini yüksək qiymətləndirir. "...insanların yüksək ruhi mədəniyyətinin inkişafı cəmiyyət və dövlət üçün böyük siyasi əhəmiyyət kəsb edir.

İnsanların əsasən sosial davranışını müəyyən edən ruhi mədəniyyət ictimai münasibətlərin sabitliyi və təhlükəsizliyinin baza amillərindən biri olmuş, biridir və olacaqdır. Və buradan aydın olur ki, insanların mədəni səviyyəsi nə qədər yüksək olarsa, gözlənilməyən situasiyalarda onların davranışları sosial cəhətdən daha pozitiv ola bilər, çünki mədəni insanın davranışı onun bilikləri, prinsipləri və dəyərləri ilə müəyyən olunur” (Məmmədov, 2016, s. 22).

✓ **Mədəni integrasiyanın gücləndirilməsi.** Türkdilli ölkələrin ortaq mədəni və dil kökləri mədəni integrasiya üçün zəmin yaradır. Filmlər, musiqi festivalları və ya sərgilər kimi bircə mədəni layihələr vasitəsilə birlik və bütövlük hissi gücləndirilir.

Kütləvi informasiya vasitələri indi mədəniyyətin əsas daşıyıcısı və ötürücüsüdür. Bu gün bu vasitələrin təsirləri hətta ölkələrin hüdudlarından kənara çıxıb. İnkişaf edən texnologiya bu alətləri daha güclü və effektiv edir. “Mədəniyyət tarixi və nəzəriyyəsi” kitabında mədəniyyətin funksiyalarından bəhs edən Maral Manafova onun integrasiya funksiyasından bəhs edərək yazır ki, millətlərarası mübadilə prosesi müxtəlif tarixi dövr və mərhələlərin, xalq və millətlərin qarşılıqlı əlaqəsini yaratmaqla, onların «simfonik» vəhdətini formalaşdırır. “İnsan qruplarının integrasiyası funksiyası, dünyəvi, bəşəri sivilizasiyaların zənginliyinin yaradılmasına xidmət edən milli mədəniyyətlərin qarşılıqlı zənginləşməyə xidmətini nəzərdə tutur. Mədəniyyət millətlərin differensiasiyasının mühüm amili olmaqla yanaşı, həm də insan qruplarının birləşməsi, zənginləşməsi meyarı kimi də çıxış edir” (Manafova, 2010, s. 19).

✓ **Turizmin inkişafı.** Mədəni mübadilə turizm üçün katalizator ola bilər. Qonşu ölkələrin tarixinə, mədəniyyətinə və adətlərinə maraq turizmi stimullaşdırmağa bilər. Bu tipli proqramların yayımlanması son nəticədə təkcə iqtisadiyyatı gücləndirmir, həm də müxtəlif ölkələrin vətəndaşları arasında şəxsi əlaqələri də inkişaf etdirir (Necip, Ataizi, 2017).

Medianın məqsədləri və gücünü nəzərə alsaq, onun turizm baxımından əhəmiyyətinin danılmaz olduğu bir həqiqətdir. Bu gün milyonlarla insanın cəlb olduğu turizm sektorunun hər sahəsində ünsiyyətin zəruriliyi göz qabağındadır. Turizmin tanıtım mərhələsindən tutmuş marketinqinə, insan resurslarından tutmuş müştəri məmnuniyyətinə qədər bir çox əsas məqamları müxtəlif media müstəvilərində müzakirə olunur, insanlara daha çox təsir edə biləcək görüntülər yayımlanır (Altınbaş, 2019). Bəs ortaq media platformaları turizmin təşviqi və marketinqində necə xidmət göstərə bilər? Belə platformalarda yayılan adi bir xəbər belə insanları hərəkətə keçirə bilən, kütləni arxasına sürükləyə bilən bir gücə çevrilə bilər. Konkret situasiyada Türk dünyası ölkələrində otellərdən tutmuş agentliklərə, nəqliyyat sektorundan qida və içki sənayesinə qədər bütün turizm subyektlərinin media vasitəsilə tanıtılması, həmçinin ortaq tarixi köklərin təsiri sektorun inkişafına töhfə verə bilər.

Anadolu Universiteti Kommunikasiya elmləri (İletişim Bilimləri) fakültəsinin araşdırmaçıları Necip Serdar Sever və Murat Ataizi yeni media vasitələrinin turizmin inkişafına təsiri ilə bağlı araşdırmalarında yeni kommunikasiya vasitələrinin istehlakçıların qərar qəbul etmə və satın alma davranışına, xüsusən də turist davranışına marketinq kommunikasiyası kontekstində oxşar təsirlərinə toxunublar. “Gündəlik həyatımızda virtual mühit getdikcə daha çox qarşılıqlı əlaqəyə əsaslanan bir quruluşa çevrilir və insanların xüsusilə müxtəlif mövzular altında açılan forumlarda mesajlarını anında paylaşa bildiyi bir həqiqətdir” (Sever, Ataizi, 2017, s. 55). “Kütləvi informasiya vasitələrində konkret təyinat məntəqəsi ilə bağlı mənfi xəbərlər, məsələn, terror aktı təyinat yeri ilə əlaqəli bölmələr haqqında mənfi təsəvvürlərə səbəb olur. Bundan əlavə, media sayəsində destinasiyaların tarixi və sosial xüsusiyyətləri müştərilərə izah edilir, turizm müəssisələrinin fəaliyyəti və xidmətləri reklam olunur, imic idarə olunması təmin edilir. Buna görə də turizm sektorunda medianın necə idarə olduğu strateji əhəmiyyət kəsb edir” (Pırnar, Genç, 2009, s. 102).

✓ **Təhsil potensialı.** Platforma dil, tarix, ədəbiyyat və incəsənətin öyrənilməsi üçün mənbə ola bilər. Təhsil proqramları, kurslar, vebinarlar və digər resurslar gənc nəsə öz köklərini və mədəni irsini daha yaxşı anlamağa kömək edəcək.

Ortaq media platformalarının təhsil sahəsində, xüsusən də maarifləndirici verilişlərin geniş auditoriyaya çatmasının təmin edilməsində mühüm potensialı var. Bu cür kanallar Türk coğrafiyasının müxtəlif xalqlarının dillərində elmi-populyar proqramlar, sənədli filmlər, maarifləndirici seriallar və müzakirə proqramları yayımlamaqla ənənəvi təhsil sistemlərindəki boşluqları doldura bilər.

Bu, həm də ölkələr arasında təhsil sahəsində fikir və təcrübə mübadiləsinə imkan yaradır. Ortaq media mədəniyyətlərarası səriştələrin öyrədilməsində və peşəkar inkişafın təşviqində əsas rol oynaya, bununla da regionda ümumi təhsil tərəqqisini dəstəkləyə bilər (Güvenç, 2005).

✓ **İqtisadi əməkdaşlıq.** Media sahəsində əməkdaşlıq daha dərin iqtisadi əlaqələr üçün başlanğıc ola bilər. Birgə layihələr investisiya cəlb edə, iş yerləri yarada və yeni bazarlar açmağa imkan verir.

Mədəniyyətin bütöv sosial sistem kimi elmi anlayışı, mədəniyyəti “ikinci, süni təbiət” kimi, inkişafın göstəricisi, vasitəsi və məqsədi kimi görmə–onun sosial institutlarını, o cümlədən iqtisadiyyatı yeni nəzərlə görməyə və qiymətləndirməyə imkan verir. Kulturologiya elminin nailiyyətləri sayəsində bu gün mədəniyyəti statik hadisə, iqtisadiyyat üzərində üstqurum kimi nəzərdən keçirməyə haqqımız yoxdur. İqtisadiyyat ruhi və maddi mədəniyyətin bütöv sisteminin bir hissəsidir. O, insanın həyatı tələbatlarının təmin edilməsinə yönəldilmiş ruhi istehsalın, iqtisadi elmin maddi təcəssümüdür (Məmmədov, 2016, s. 37). Ortaq media platformaları iqtisadi inteqrasiya, ticarət əlaqələri və investisiya ilə bağlı mövzuları işıqlandırmaqla Türk dünyasına daxil olan ölkələr arasında iqtisadi əməkdaşlığı təşviq edir. Bu media platformaları bizneslərə, hökumətlərə və investorlara qarşı ölkələrin iqtisadi reallıqlarını və perspektivlərini araşdırmaq imkanı verir ki, bu da investisiyaların və ikitərəfli ticarətin artmasına təkan verə bilər. Biznes, sənaye və texnologiyada irəliləyişləri vurğulayan proqramlar iqtisadiyyatın müxtəlif sektorlarında şirkətlər arasında əməkdaşlığı təşviq edə bilər. Ortaq media platforması vasitəsilə biznes xəbərləri və iqtisadi analizlərin yayımlanması iqtisadi imkanların və tendensiyaların daha yaxşı başa düşülməsinə kömək edir. Bu, biznes icmaları arasında daha sıx əlaqələr yaratmağa, bununla da iqtisadi əlaqələri gücləndirməyə və qarşılıqlı anlaşmanı yaxşılaşdırmağa kömək edir (Türk Kültür Coğrafiyası Folklor və Ədəbiyyat Araşdırması, 2019).

✓ **Sülh və sabitliyin təşviqi.** Mədəni anlaşma uzunmüddətli sülh və sabitliyin yaradılması üçün açardır. Ortaq media platforması ümumi mədəni və siyasi maraqları olan Türk dövlətləri regionunda sülh və sabitliyin təşviqi üçün mühüm vasitə ola bilər. O, sülh təşəbbüslərini gücləndirən və ölkələr arasında qarşılıqlı anlaşmanı yaxşılaşdıran məlumatların yayılmasını təşviq edir. Sülhməramlı proseslərin müzakirəsinə, münaqişələrin həllinə və diplomatik kanalların yaradılmasına yönəlmiş proqramlar xalqlar arasında gərginliyi azaltmağa və siyasi sabitliyi gücləndirməyə kömək edə bilər. Ortaq media platformaları öz auditoriyasında dinc yanaşı yaşamaq və əməkdaşlıq ideyalarının yayılmasına kömək edə bilər. Siyasi qeyri-sabitlik şəraitində belə kanallar dialoq üçün katalizator rolunu oynaya, əhalinin müxtəlif təbəqələrini sülhyaratma proseslərinə cəlb edə və digər ölkələrin suverenliyinə və müstəqilliyinə hörməti təşviq edə bilər (Birinci Türkoloji Qurultay).

✓ **Dilin qorunub saxlanması.** Qloballaşma dünyasında dilin saxlanması milli kimliyin mühüm aspektidir. Vahid platforma ortaqlıq irsin möhkəmləndirilməsi və gənc nəsillər arasında təbliği üçün vasitə ola bilər. Ortaq media platformaları Türk dövlətləri ərazisində yaşayan xalqların dillərinin qorunmasında və populyarlaşmasında əsas rol oynaya bilər. Müxtəlif ölkələrin ana dillərində proqramların yayımlanması mədəni və dil irsinin qorunmasına kömək edir. Bu, xüsusilə qloballaşma şəraitində mədəniyyətləri yox olmaq təhlükəsi ilə üzləşən kiçik dil qrupları üçün də keçərlidir.

2024-cü il sentyabrın 9-11-də Bakıda Türk Dünyası Birgə Əlifba Komissiyasının 3-cü iclası keçirilib (Alemdar, Uzun, 2019). TDT-yə üzv ölkələrdən ibarət Türk Dünyası Birgə Əlifba Komissiyası üzvlərinin iştirak etdiyi iclasda türk dilləri üçün əlifba layihəsi elan edilib. 34 hərfdən ibarət ortaqlıq türk əlifbası təklifi ilə bağlı razılıq əldə olunub. Türk xalqlarını birləşdirən ortaqlıq əlifbanın yaradılması bir müddətdir müzakirə olunurdu. Hələ 100 il bundan öncə – 1926-cı il 26 fevral-6 mart tarixlərində Bakıda keçirilmiş Birinci Türkoloji Qurultayda ilk dəfə türk xalqlarının latın qrafikası əsasında ümumi əlifbadan istifadəsi məsələsi müzakirə olunub. “Birinci Türkoloji Qurultayın qəbul etdiyi qərarlar sırasında ortaqlıq əlifba, ortaqlıq ədəbi dil, ortaqlıq terminologiya kimi məsələlər xüsusilə mühüm yer tuturdu” (Birinci Türkoloji Qurultay).

Son illərdə də Türk dövlətləri başçıları, ziyalıları bu əlifbanın türk dünyası, türk xalqları üçün vacib olduğunu bildirdilər. Dövlət Dil Komissiyası yanında Monitorinq Mərkəzinin direktoru professor Sevinc Əliyeva bildirib ki, Ortaqlıq Türk Əlifbası ümumtürk abidələrinin tətbiqinə töhfə verəcək: “Latın qrafikalı Azərbaycan əlifbası Ortaqlıq Türk Əlifbasında bütünlükdə öz əksini tapıb.

Türk dillərində, o cümlədən Azərbaycan dilində geniş istifadə olunan “ə” səsinin yazıda işarəsi olmalıdır. “X” səsi varsa, onun yazıda işarəsi olmalıdır. Burada öz dilini, öz əlifbasını görmək istəyən bütün Türk xalqları üçün əlifba işlək olacaq. Müstəqil Azərbaycan dili də bütövlükdə burada təmsil olunacaq. Hesab edirəm ki, Birinci Türkoloji Qurultayın keçirildiyi Bakıda Ortaq Türk Əlifbasının təsdiq olunması qürurverici, tarixi hadisədir” (Professor: Ortaq Türk Əlifbasına keçid edildikdə Azərbaycan əlifbasında heç nə dəyişməyəcək).

✓ **Dezinformasiyaya qarşı birgə mübarizə.** Dünya mediasında Türk dünyası ölkələrində baş verən hadisələr heç də həmişə doğru və obyektiv şəkildə yayımlanmır.

Bəzən bölgənin xüsusiyyəti və özünəxas cəhətləri nəzərə alınmır, bəzən də bilərəkdən dezinformasiyanın yayılmasına şərait yaradılır. Vətən müharibəsi dönməndə Azərbaycan həqiqətlərinin dünyanın aparıcı media kanallarında nə dərəcədə təhrif edildiyinin şahidi olduq. Bu baxımdan Türk dünyası dövlətlərinin ortaqlarının ortaqları daha geniş auditoriyaya çıxaraq daha səmərəli fəaliyyət göstərməklə saxta xəbərlərin qarşısını ala bilər. 44 günlük müharibə zamanı Türkiyə televiziya kanalları və xəbər agentlikləri Azərbaycanda baş verənləri dünyaya çatdırdı. “Türkiyənin nüfuzlu media orqanları cəbhədə baş verən prosesləri geniş işıqlandırirdilər. Anadolu, İHA, DHA agentlikləri, TRT HABER, TÜRK HABER, A HABER, NTV və s. telekanallar, o cümlədən ölkənin aparıcı qəzetləri və xəbər portalları Ermənistan silahlı qüvvələrinin sentyabrın 27-dən başlayaraq həyata keçirdiyi növbəti hərbi təxribatlar və hərbi qarşıdurma, cəbhə bölgəsindəki vəziyyət barədə türkdilli tamaşaçıları və oxucuları məlumatlandırdı” (Emrahov, 2024, s. 506)

Nəticə

Türk tarixi-mədəni irsinin araşdırılması, bərpası, mühafizəsi və təbliği sahəsində də birgə fəaliyyət, həmçinin müsbət təcrübənin ortaqların müstəvillərində bölüşülməsi ümumi işə fayda verəcək addımlardır.

Belə platformalardan birini – TRT Avazı nümunə göstərmək olar. TRT-nin Balkanlar, Qafqaz və Orta Asiyada verilişləri yayımlanan ortaqların türk kanalı altı dildə – Azərbaycan dili, qazax dili, qırğız dili, özbək dili, türkmən dili, türk dilində iyirmi dörd saat ərzində yayımlanır. Kanalda türk dövlətlərinin öz dilində türk xalqlarının tarixi haqqında filmlər, verilişlər nümayiş etdirilir. Bundan başqa, türk mədəniyyəti, adət-ənənəsi bu kanal vasitəsi ilə dünyaya çatdırılır.

2023-cü il iyulun 24-də Trend Beynəlxalq İnformasiya Agentliyi (BİA) və Türkiyənin “Albayrak” Media Qrupunun ortaqların layihəsi olan “Türk Dünyası” (Turkic.World) media platforması ofisinin açılış mərasimi keçirilib. “Albayrak” Media Qrupu ilə Trend İnformasiya Agentliyinin 2021-ci ildə ortaqların platformasının açılması üçün razılığa gəliblər. “Bu platforma artıq iki ildir Azərbaycanda fəaliyyət göstərir. Digər türkdilli ölkələrin bu platformaya qatılması və mərkəzin məhz Bakıda olması qürurvericidir. Bu platformada qaradaş Qazaxıstan və Qırğızıstanın dövlət xəbər agentlikləri, eləcə də Türkiyənin “Albayrak” Media Qrupu yer alıb” (Bakıda “Türk Dünyası” media platforması ofisinin açılışı olub, 2023).

Beləliklə, son olaraq vurğulamaq lazımdır ki, türkdilli ölkələr üçün ortaqların platformaları mədəni, iqtisadi və sosial inteqrasiyaya, eləcə də bu ölkələr arasında dostluq əlaqələrinin möhkəmlənməsinə töhfə verəcək.

Ortaqların media həm də dövlətlərarası dialoqlarda vasitəçi rolunu oynaya, həqiqətə uyğun məlumatın yayılmasına və xalqlar arasında inamsızlıq səviyyəsinin azaldılmasına kömək edə bilər ki, bu da informasiya müharibəsi və media məkanında manipulyasiya şəraitində son dərəcə vacibdir.

Ədəbiyyat

1. Alemdar, K., Uzun, R. (2019). *Herkes İçin Gazetecilik* [Journalism for All]. Siyasal Kitabevi.
2. Altıntaş, V. (2019, 31 dekabr). *Turizm ve medya ilişkisi* [Relationship between tourism and media]. <https://www.turizmaktuel.com/haber/turizm-ve-medya-iliskisi>
3. Durbilmez, B. (2017). *Türk Dünyası Kültürü I* [Turkish World Culture I]. Ötüken Yayınları.
4. Durbilmez, B. (2021). *Türk Dünyası Kültürü II* [Turkish World Culture II]. Ötüken Yayınları.
5. Emrahov, M. (2024). 44 günlük II Qarabağ-Vətən müharibəsində Türkiyə. *Akademik Tarih Ve Düşünce Dergisi*, 10(2), 492-515.

6. Güvenç, B. (2005). *İnsan ve Kültür* [People and Culture]. Remzi Kitabevi.
7. Horata, O. (2017). Türk Dünyası'nın Kültürel Ufukları: Tarihsel Bağlam İçinde Genel Bir Değerlendirme [Cultural Horizons of the Turkish World: A General Assessment in Historical Context]. *Bilig*, (82), 117-131.
8. Kocadaş, B. (2005). Kültür ve Medya [Culture and Media]. *Bilig, Yaz*, 34.
9. Manafova, M., Əfəndiyeva, N., Şahhüseynova, S. (2010). *Mədəniyyət tarixi və nəzəriyyəsi*. Sabah nəşriyyatı.
10. Məmmədov, F. (2016). *Kulturologiya, Mədəniyyət, Sivilizasiya*. "OL" MMC.
11. Necip, S., Ataizi, M. (2017). Yeni media mühitlərinin və vasitələrinin fərdlərin yeni yerləri öyrənməsinə və təcrübə etməsinə verdiyi töhfələrə dair təkliflər. Anadolu Universiteti Ünsiyyət Elmləri Fakültəsi. *Beynəlxalq Hakimlər Jurnalı*, 25(1).
12. Pırnar, İ., Genç, R. (2009). Turizm Rehberlərində Media İdarəçiliyinin Önəmi [The Importance of Media Management in Tourism Guides]. *İqtisadiyyat və İdarəetmə Fakültəsi Jurnalı*, 2(1), 99-104.
13. Türk Kültür Coğrafiyası Folklor və Ədəbiyyat Araşdırması [Turkish Cultural Geography Folklore and Literature Research]. (2019). İstanbul Ötüken Yayınları.
14. *Birinci Türkoloji Qurultay*. <https://eres.preslib.az/site/historical/page/az/jizfayx>
15. *Bakıda "Türk Dünyası" media platforması ofisinin açılışı olub*. (2023, 24 iyul). Azertac. https://azertag.az/xeber/bakida_turk_dunyasi_media_platformasi_ofisinin_achilisi_olub-2706034
16. *Əhməd İsmayilov: "Türkiyə-Azərbaycan media platformasında şəffaflığın artırılması nəzərdə tutulur"*. (2021). Report. <https://report.az/media-xeber/ehmed-ismayilov-turkiye-azerbaycan-media-platformasinda-pesekarligin-artirilmasi-harda-saxlanir/>
17. *Professor: Ortaq Türk Əlifbasına keçid edildikdə Azərbaycan əlifbasında heç nə dəyişməyəcək*. (21.09.2024). Azertac. https://azertag.az/xeber/professor_ortaq_turk_elifbasina_kechid_edildikde_azerbaycan_elifbasinda_hech_ne_deyismeyecek-3190858
18. Türkiyə Cümhuriyyətinin Rəyasət Heyəti, Kommunikasiyalar Müdirliyi. (2021). *Kommunikasiya Direktoru Altun: "Türk Şurasına üzv ölkələri Türkiyə-Azərbaycan Birgə Media Platformasına dəvət edirik"*. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detail/badr-altun-elaqe-turkiye-divanda-uzv-olkeleri-turkiye-azerbaycan-birge-media-platformasina-davet-edirik>